

PAQ
research

VÝZKUMNÝ
ÚSTAV
BEZPEČNOSTI
PRÁCE

WORKSHOP POSTAVENÍ OSVČ NA TRHU PRÁCE

Praha
2024

TYP VÝSLEDKU

ČÍSLO VÝZKUMNÉHO ÚKOLU

04-S4-2024-VUBP

NÁZEV VÝZKUMNÉHO ÚKOLU V ČJ

Postavení OSVČ na trhu práce

NÁZEV VÝZKUMNÉHO ÚKOLU V AJ

Self-employment in the Czech labour market

HLAVNÍ ŘEŠITEL

Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.

VÚBP je otevřené multidisciplinární pracoviště, které spolupracuje s ostatními výzkumnými a odbornými organizacemi, vysokými školami i individuálními odborníky v širokém spektru svých aktivit, a to jak na domácí, tak i na mezinárodní úrovni. Zřizovatelem je MPSV. Ve své činnosti se věnuje vědě a výzkumu, vzdělávání, zkoušení osobních ochranných prostředků, poradenství a osvětě v oblasti prevence pracovních rizik a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP). VÚBP hraje také nezastupitelnou úlohu v prevenci závažných havárií.

SPOLUŘEŠITEL

PAQ Research, z. ú.

Přinášíme data k pochopení problémů Česka a designu klíčových reforem. Usilujeme o kvalitní vzdělávání, větší sociální mobilitu a funkční stát. Jsme výzkumná nezisková organizace PAQ Research. PAQ Research, z. ú. jsme založili v prosinci 2021. Přicházíme s výzkumy témat, která jsou ve veřejném zájmu. Výsledky publikujeme vždy veřejně a dáváme každému k dispozici. Zakladatelem a ředitel je sociolog Daniel Prokop.

© 2024

Tento výsledek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2023–2027 a je součástí výzkumného úkolu **04-S4-2024-VUBP Postavení OSVČ na trhu práce**, řešeného Výzkumným ústavem bezpečnosti práce, v. v. i., ve spolupráci s PAQ Research, z. ú., v letech 2024–2026.

DATUM KONÁNÍ

28. listopadu 2024

MÍSTO KONÁNÍ

Národohospodářský ústav AV, v. v. i., Politických vězňů 7, Praha

CÍLOVÁ SKUPINA

Experti ze státní správy, akademické oblasti a z trhu práce – Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva financí, Generálního finančního ředitelství, Národní rozpočtové rady, dále z Masarykovy univerzity, Karlovy univerzity, Vysoké školy ekonomické.

POČET ÚČASTNÍKŮ

25

Z TOHO ZE ZAHRANIČÍ

0

PŘEDSTAVENÍ VÝZKUMNÉHO ÚKOLU, V RÁMCI KTERÉHO BYLA AKCE REALIZOVÁNA

Výzkum v této oblasti povede k významnému prohloubení znalostí o motivacích k zastřenému vykonávání závislé práce a o nerovnostech v efektivním zdanění typů pracovníků. Může přispět k racionalizaci veřejných politik směřujících ke stabilizaci a předvídatelnosti pracovního trhu, zvýšení příjmů důchodového rozpočtu a dalších částí státního rozpočtu, omezení šedé ekonomiky i prekarizaci pracovních podmínek.

JMÉNO PŘIZVANÉHO ODBORNÉHO GARANTA VÝSLEDKU

Ing. Jiří Šatava, M. A.

SEZNAM PREZENTUJÍCÍCH, NÁZEV A KRÁTKÉ PŘEDSTAVENÍ PŘEDNÁŠKY

Petr Vilím

Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.

PAQ Research, z. ú.

Název: Postavení OSVČ na trhu práce: Mezinárodní srovnání a odhad reálných nákladů

Hlavní body prezentace:

1. Současné postavení OSVČ v ekonomice a stav jejich zdanění
2. Zahraniční srovnání režimů a výše zdanění OSVČ.
3. Odhad reálných nákladů OSVČ.

Příspěvek prezentuje původní výsledek výzkumu výzkumného úkolu:

Filip

Pertold

Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.

Název: Analýza manipulace s daňovými základy OSVČ

Hlavní body prezentace:

1. Přednáška obsahovala výstupy z datové a statistické analýzy daňových přiznání
2. Ukázala rozsah manipulace s daňovým základem pomocí metody bunchingu.

Příspěvek prezentuje původní výsledek výzkumu výzkumného úkolu:

POZVÁNKA

Vážení,

dovolte, abychom vás pozvali na expertní workshop k výstupům projektu Postavení OSVČ na trhu práce: první evidence ze šetření a administrativních dat

Na workshopu budou prezentovány první empirické výsledky z projektu Postavení OSVČ na trhu práce, společného projektu Výzkumného ústavu bezpečnosti práce a PAQ Research zpracovaný pro Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Hlavní témata budou mezinárodní srovnání daňových režimů, odhad reálných nákladů OSVČ, a metodika k manipulacím daňových základů.

Workshop se uskuteční v prostorách CERGE-EI dne 28. listopadu od 15:00 do 16:30 a tato pozvánka je nepřenositelná. Mezi vystupujícími budou Petr Vilím a Filip Pertold.

Prosíme o potvrzení účasti.

S přátelským pozdravem,

Filip Pertold

PROGRAM

15:00 Přivítání

15:05 Postavení OSVČ na trhu práce: Mezinárodní srovnání a odhad reálných nákladů

15:30 Analýza manipulace s daňovými základy OSVČ

16:00 Diskuse

16:30 Zakončení

ZÁPIS

V úvodní části proběhlo přivítání participantů a představení autorů výzkumu a celého projektu. Následně v první části Petr Vilím představil základní zjištění šetření mezi OSVČ. Hlavní zjištění jsou, že skutečné náklady OSVČ se výrazně odlišují od výdajových paušálů. Díle ukázal, že zahraniční způsoby zdanění se liší od situace v ČR. Filip Pertold navázal analýzou dat z daňových přiznání GFŘ. Ukázal zásadní manipulace s daňovým základem, což indikuje vysokou elasticitu zdanitelných příjmů.

V závěru proběhla cca 30 minut dlouhá diskuse na téma hledání optimálního způsobu zdanění OSVČ a výhled další výzkumu v projektu.

PŘÍLOHY – JEDNOTLIVÉ PREZENTACE

Příloha č. 1 – Postavení OSVČ na trhu práce. Autoři Petr Vilím a Filip Pertold

Postavení OSVČ na trhu práce

Předběžné výsledky z výzkumu

Petr Vilím, Filip Pertold

28. listopad 2024

PAQ
research

O projektu

Cíl: Zkoumat postavení OSVČ na trhu práce a v daňovém systému, a navrhnout možná opatření

Placeno / garantováno Ministerstvem práce a sociálních věcí

Výstupy

- Policy studie
- Workshop pro odbornou veřejnost
- Článek v recenzovaném časopise

Tým

Petr Vilím

Daniel Prokop

Jana Duarte
Sánchezová

Michal Šoltés

Filip Pertold

Eva
Hromádková

Obsah projektu

Obsah projektu

Současné postavení OSVČ v ekonomice a stav jejich zdanění

Zahraniční srovnání režimů a výše zdanění OSVČ

Odhad reálných nákladů OSVČ

Analýza manipulace s daňovými základy OSVČ

Odhad prevalence švarcsystému

Návrhy na změnu režimů a parametrů zdanění OSVČ

Zdroje

Vlastní rešerše zahraniční praxe a literatury

Vlastní šetření mezi OSVČ

Reprezentativní vzorek daňových přiznání od GFŘ

Obsah

Počty OSVČ a jejich zdanění

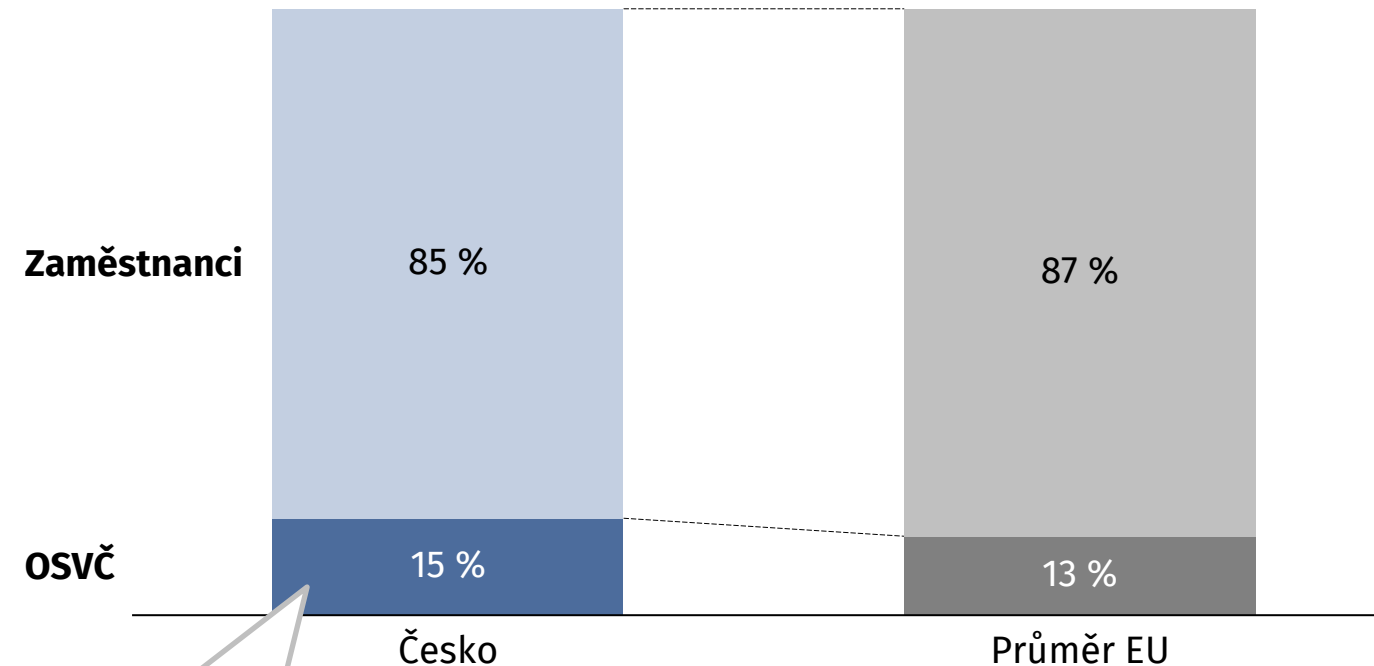
Rešerše zdanění OSVČ v zahraničí

Šetření pro zjištění reálných nákladů

Analýza daňových základů

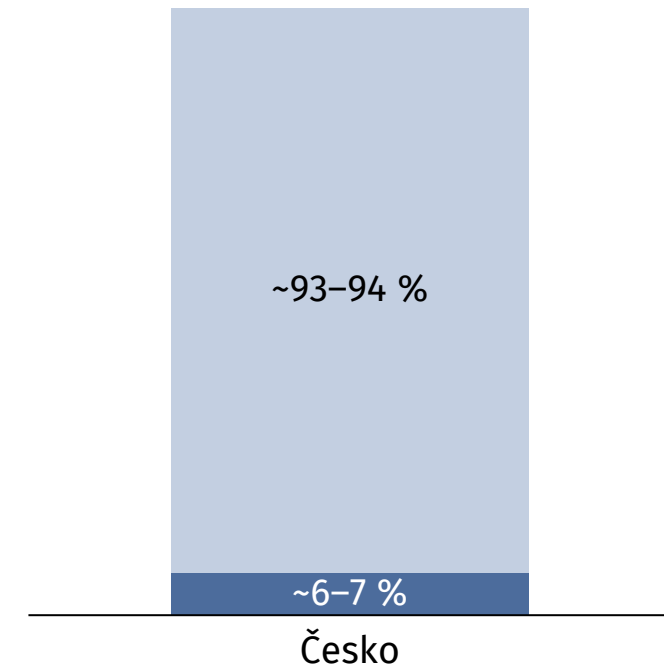
Máme nadprůměrný poměr OSVČ v ekonomice; odvádí méně než zaměstnanci

Podíl pracovníků z pracovní síly

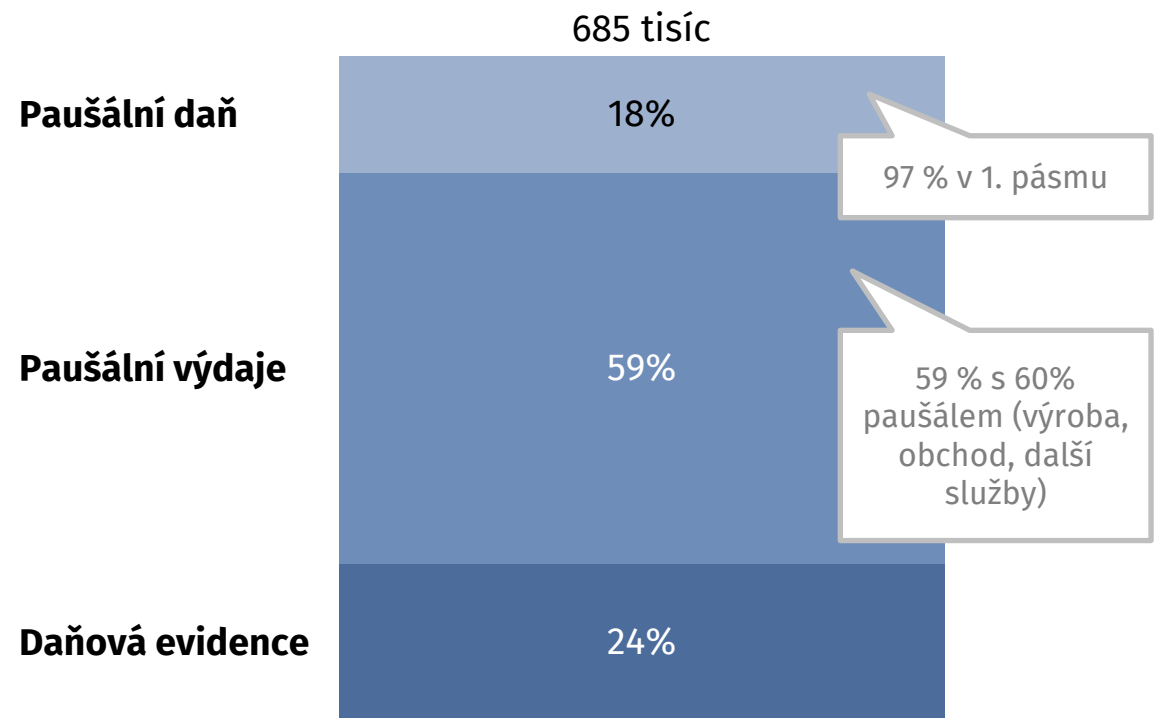
685 tisíc hlavní
474 tisíc vedlejší

Podíl celkových odvodů z práce

Jak daníme OSVČ v Česku v roce 2024

Hlavní OSVČ dle režimu zdanění

Další parametry zdanění OSVČ

Snížený vyměřovací základ pro pojistné: 50 a 55 %

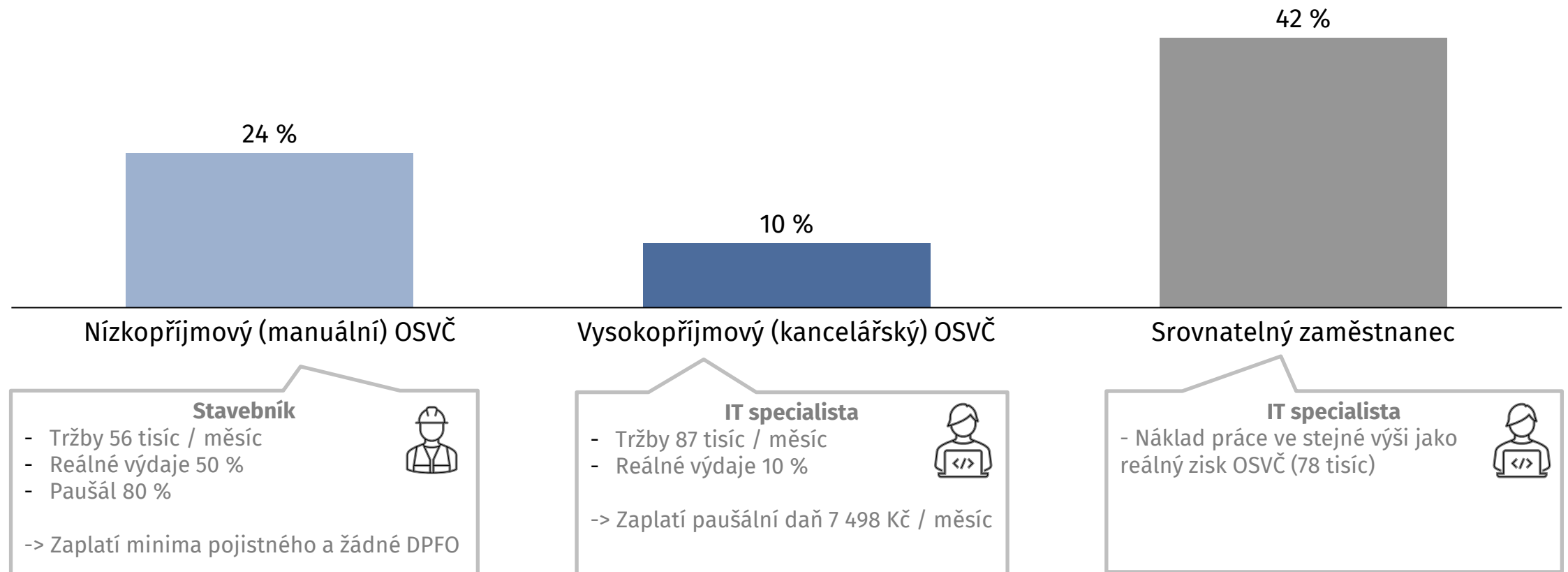
Minima pojistného: 6 820 Kč (platí většina OSVČ)

Úlevy pro vedlejší OSVČ:

- Žádné sociální pojistné do 105 520 Kč zisku ročně
- Snížená minima nad tento limit

Nedostatky ve zdanění OSVČ: Regresivita a nerovnost

Průměrná daňová sazba, daň a pojistné jako % reálného zisku / nákladu práce

Pozn.: Nepředpokládá žádné slevy / odpočty (kromě na poplatníka)

Zdroj: Vlastní výpočet

Obsah

Počty OSVČ a jejich zdanění

Rešerše zdanění OSVČ v zahraničí

Šetření pro zjištění reálných nákladů

Analýza daňových základů

Metodologie zahraniční rešerše

Zkoumané země

Slovensko

Maďarsko

Polsko

Slovinsko

Německo

Rakousko

Postup

Vlastní rešerše:

- Daňové kalkulačky
- Vládní weby

Validace s experty:

- Slovensko: Eva Hromádková
- Maďarsko: Agota Scharle
- Polsko: Justyna Klejdysz
- Slovinsko: Natasa Kump
- Německo: Maximilian Bloemer
- Rakousko: Michael Fuchs

Paušální výdaje jsou běžné, ale paušální daň ne

Využití jednotlivých daňových režimů

Země	Daňová evidence	Paušální výdaje	Paušální daň (fixní částka)	Paušální daň (% příjmu)
 Česko				
 Slovensko				
 Maďarsko			(Pouze pro určité živnostníky)	
 Polsko				
 Slovinsko				
 Německo		(Paušály na jednotlivé položky)		
 Rakousko				

Paušální výdaje v Česku štedřejší než v zahraničí

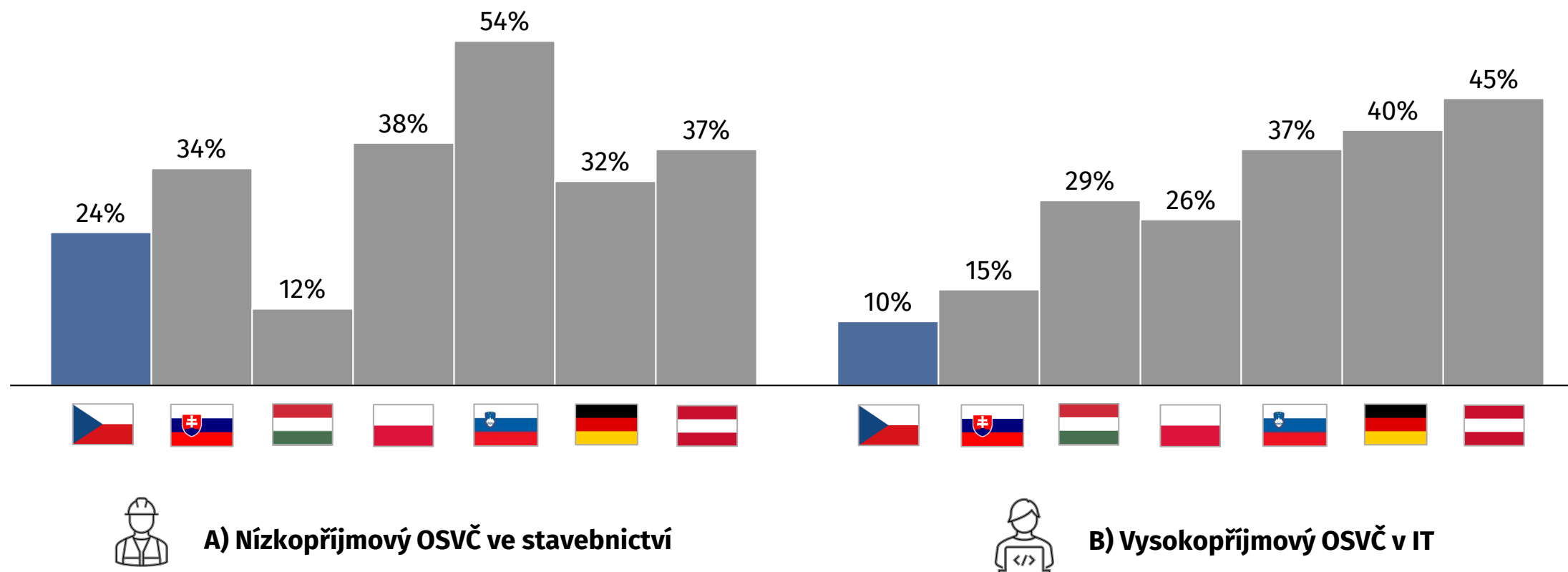
Uplatnitelné výdaje: Procento a maximální možné paušální výdaje (v paritě kupní síly vůči Kč)

		Stavebnictví	IT
	Česko	60 / 80 % (1,2–1,6 mil. Kč)	60 % (1,2 mil. Kč)
	Slovensko	60 % (0,6 mil. Kč)	60 % (0,6 mil. Kč)
	Maďarsko	80 % (1,9 mil. Kč)	40 % (0,9 mil. Kč)
	Polsko	<i>Možnost neexistuje</i>	
	Slovinsko	40 / 80 % (0,6 mil. Kč)	40 / 80 % (0,6 mil. Kč)
	Německo	<i>Možnost neexistuje</i>	
	Rakousko	45 % (0,3 mil. Kč)	12 % (0,5 mil. Kč)

Vysokopříjmový OSVČ má v Česku nejvyšší zdanění

Průměrná daňová sazba, daň a pojistné jako % reálného zisku, modelové příklady

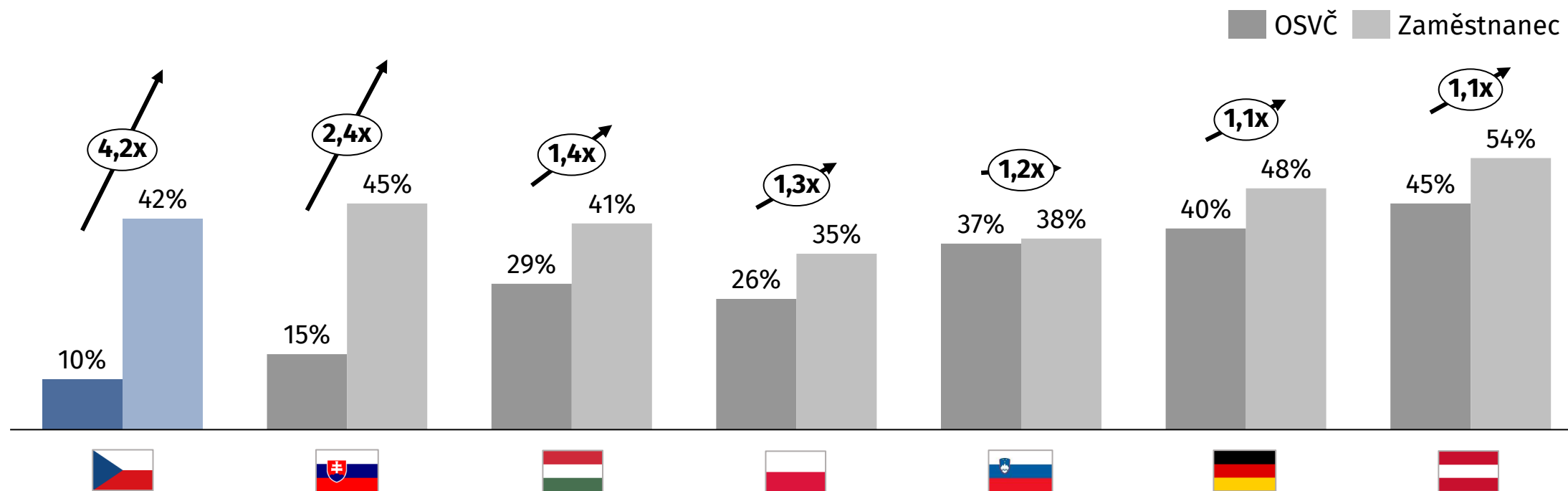

Pozn.: Nepředpokládá žádné slevy / odpočty (kromě na poplatníka)
Zdroj: Vlastní výpočet a rešerše (příjem OSVČ jako stejné % průměrné mzdy daného státu)

Rozdíl mezi odvody vysokopříjmového OSVČ a zaměstnance je v Česku nejvyšší

Průměrná daňová sazba, daň a pojistné jako % reálného zisku / nákladu práce, modelový příklad IT specialisty

Pozn.: Nepředpokládá žádné slevy / odpočty (kromě na poplatníka)

Zdroj: Vlastní výpočet a rešerše (příjem OSVČ jako stejné % průměrné mzdy daného státu)

Obsah

Počty OSVČ a jejich zdanění

Rešerše zdanění OSVČ v zahraničí

Šetření pro zjištění reálných nákladů

Analýza daňových základů

Provedli jsme šetření mezi 1 400 OSVČ

Cíl šetření

- Odhadnout **reálné náklady** pro jednotlivé skupiny OSVČ
- Odhadnout **prevalenci švarcsystému** (na základě list experimentu a otázek na znaky švarcsystému)
- Zkoumat **další charakteristiky** (motivace k OSVČ; otevřenost ke změně zdanění; ...)

Sběr a zpracování dat

- **NMS a Median** na svých panelech (ČNP a Median panel) metodou CAWI
- Sběr **květen – červen 2024**
- Celkové N = 1 412 (**hlavní OSVČ** a vedlejší bez souběhu se zaměstnáním)
- Po **čistění** (kontroly pozornosti a času, nekonzistence odpovědí, chybějící informace) pro analýzu nákladů využito 1 142 odpovědí
- **Reprezentativita**: Váženo dle populačních charakteristik (pohlaví, region, režim zdanění, typy NACE, kategorie výše tržeb)

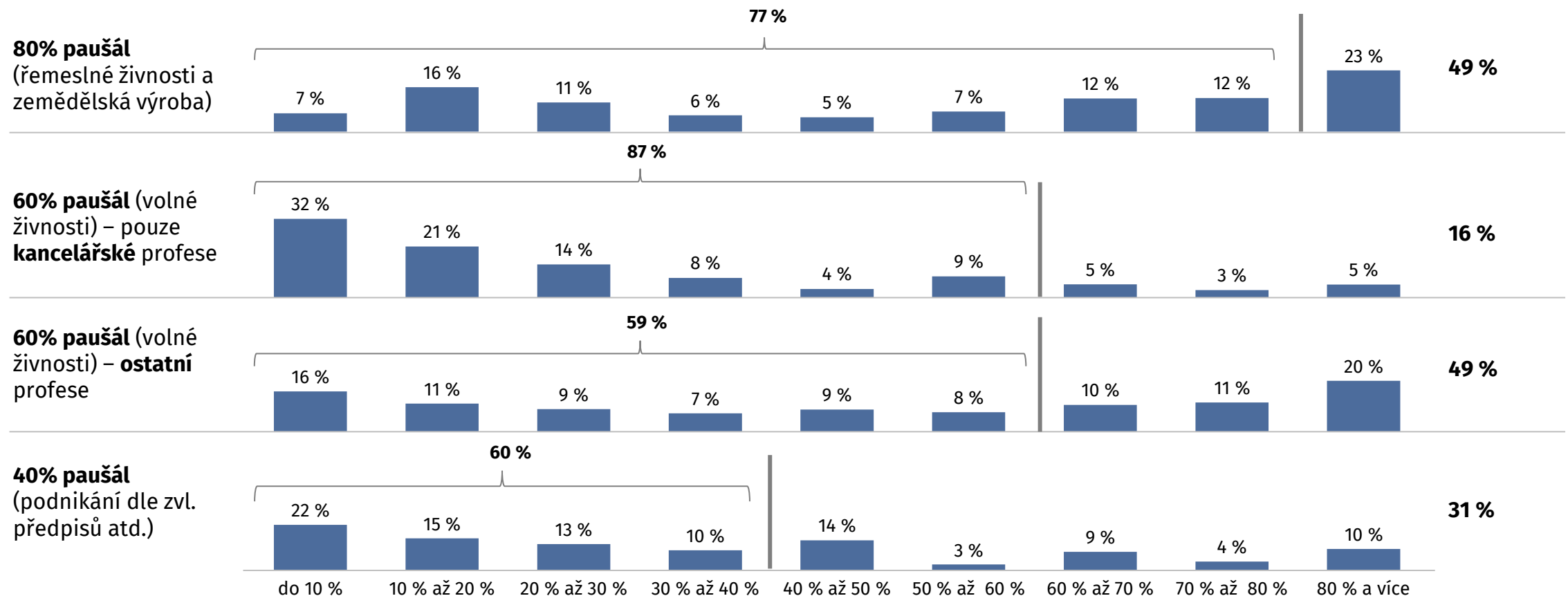
Odhad reálných nákladů

- Deklarace celkových nákladů
- Deklarace položkových nákladů
- Cenového testu (přechody mezi režimy)

Paušály, zvl. pro kancelářské profese, jsou velmi štědré

Distribuce reálných nákladů pro OSVČ v jednotlivých paušálech

Medián

Pozn.: Nebere v potaz OSVČ s mixem paušálů; jinak zahrnuje všechny zkoumané OSVČ (i vedlejší; i s daňovou evidencí); váženo

Kancelářské profese: Administrativní, informační a komunikační, peněžnictví a pojišťovnictví, profesní a vědecké, veřejná správa, vzdělávání

Zdroj: Šetření PAQ Research, květen – červen 2024

Obsah

Počty OSVČ a jejich zdanění

Rešerše zdanění OSVČ v zahraničí

Šetření pro zjištění reálných nákladů

Analýza daňových základů

PAQ
research

Motivace pro výzkum daňově odvodového chování OSVČ

V porovnání se zaměstnanci, kterých je v ČR 4,3 milionu, tvoří OSVČ **16,2%** lidí zaměstnaných v národním hospodářství (ČSÚ, 2023)

Podíl na trhu práce je jeden z nejvyšších v EU

Na odvodech připadlo na OSVČ cca. **6-7%**

V roce 2022 **66%** OSVČ na hlavní činnost (tj. s nulovými příjmy ze závislé činnosti) **mělo nulovou daňovou povinnost**

- Daňová evidence - 61%, výdajový paušál - 70%, účetnictví - 49%
- NACE kategorie: stavebnictví - 75%, Velko- a maloobchod - 66%, vědecké a technické činnosti - 53%, IT a komunikace - 34%

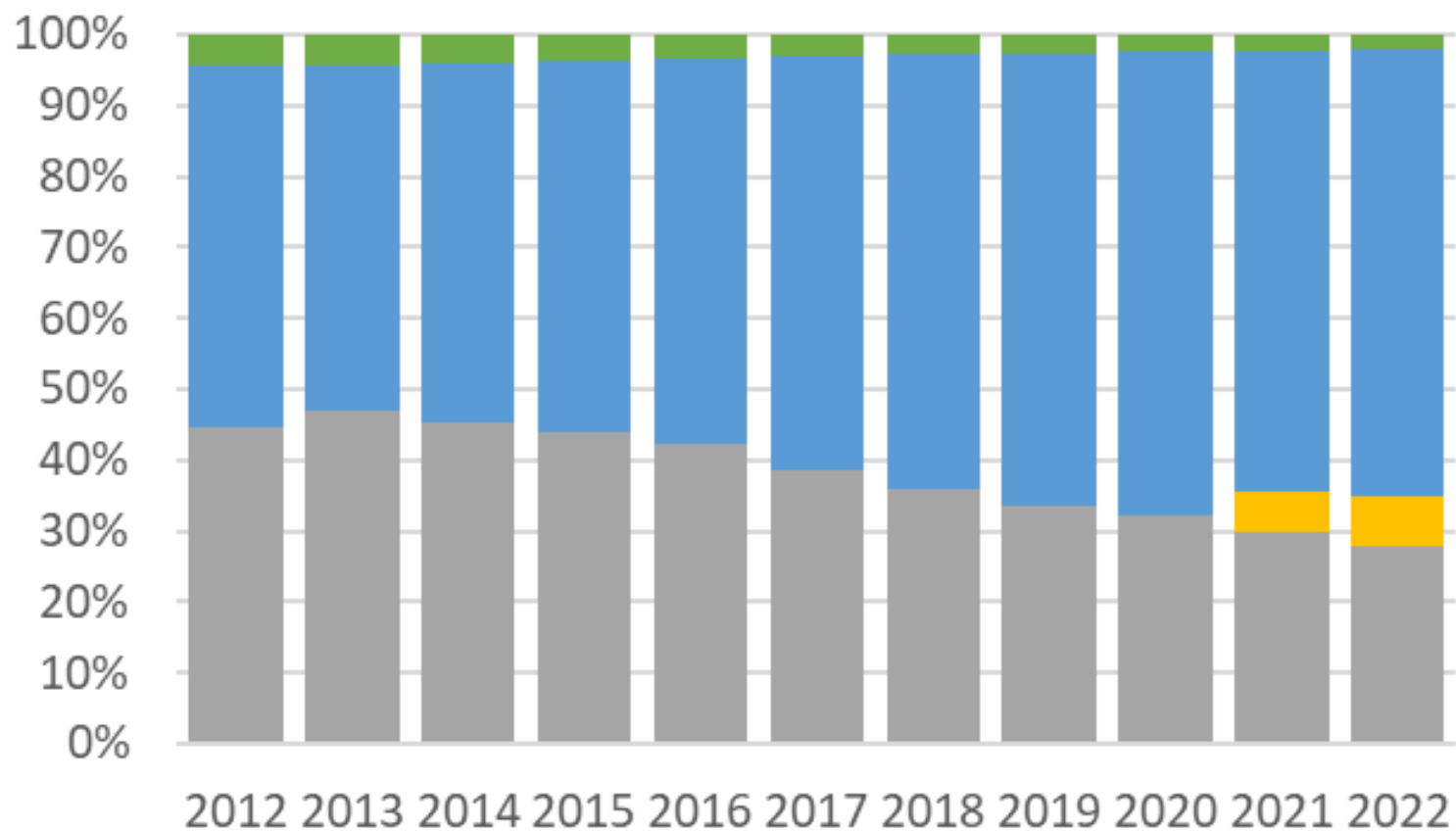
Hypotéza: OSVČ optimalizují svůj daňový základ s cílem minimalizovat odvedenou daň

Popis dat

- Záznamy z daňových přiznání z GŘ získaných na základě 106
- OSVČ (případně zaměstnanci, kteří ale byli někdy OSVČ)
- Panelový dataset, 2012-2022, celkem 3,897,815 pozorování, rovnoměrně rozdělené mezi jednotlivé roky
  - Počáteční výběr: 33 procent pozorování v roce 2022, refresh 2018, 2014
  - 35 % subjektů zůstává ve vzorce po celou dobu
- Informace o osobě (pohlaví a místo podnikání) a o živnosti - NACE kategorie, typ zdanění, náklady, příjmy, daňový základ a slevy OSVČ
  - U lidí využívajících paušální daň finanční proměnné chybí
  - Dvakrát víc mužů než žen - ženy nadprůměrný podíl ve vzdělávání, zdravotnictví, administrativě a v kategorii ostatní
  - 11-16% vzorku ročně uvádí jen příjmy ze závislé činnosti - jsou to ale výhradně subjekty, které v rámci daného časového rozmezí alespoň jednou reportovali jako OSVČ

Typ zdanění - graf

■ daňová evidence

■ paušální daň

■ výdaje procentem z příjmů

■ účetnictví

Typ zdanění - komentář

V roce 2022 byl nejvíc rozšířený výpočet výdajů procentem z příjmů (55%)

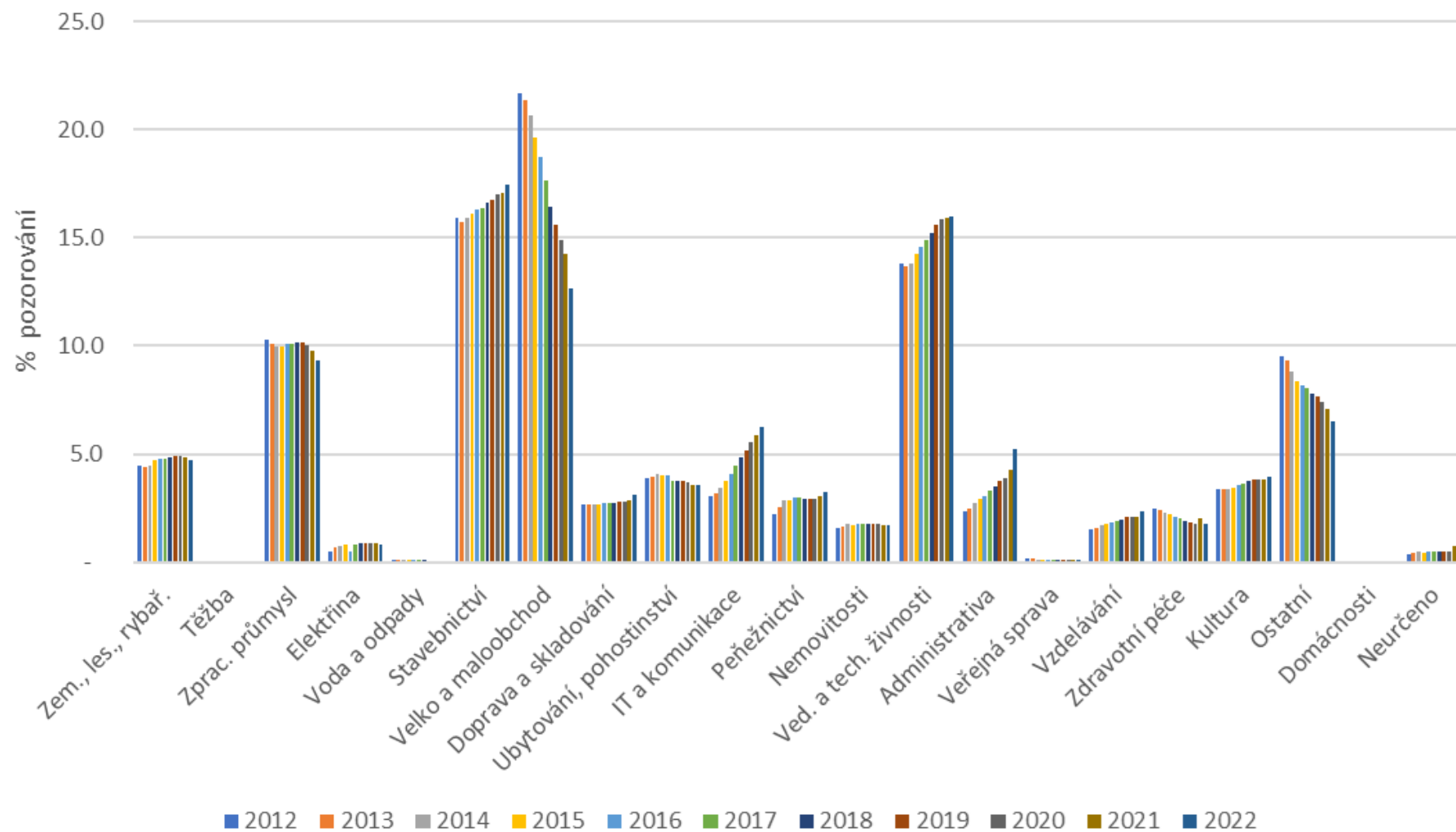
Pozorujeme postupný ústup od daňové evidence (z 40% v 2012 na 25% v 2022)

Od 2021 možnost paušální daně - nahrazuje zejména procentní náhrady

Cca 12,4% vzorku ročně mění typ daňového režimu - nejvíce jich změnilo v roce 2021 po zavedení paušální daně

- Největší přesuny jsou mezi závislou činností a OSVČ (v obou směrech) - v průměru 2,7% resp. 2,1% ročně přejde od závislé činnosti k OSVČ s paušálními výdaji a nazpátky
- V průměru 2,5% subjektů mění ročně daňovou evidenci na paušální výdaje
- Přesun k paušální dani primárně pocházel z paušálních výdajů (4% vzorku v roce 2021)

Typ činnosti dle NACE (% podíl v roce)

Typ zdanění - obor činnosti dle kategorií NACE

- Nejvíce OSVČ ve vzorku podniká v oblasti velko- a maloobchodu, stavebnictví, a ve vědeckých a technických povoláních.
- Největší růst v čase zaznamenali kategorie IT, administrativy a (při malých objemech) výroba elektřiny, největší pokles pak velko a maloobchod a ostatní činnosti.
- Kategorie neurčeno jsou primárně osoby, co v daném roce reportovali jenom příjmy ze závislé činnosti
  - NACE se neuvádí ani u osob, které odvádí paušální daň (kde se jednalo o přechod, doplněno dle reportingu z předešlého roku)
  - Chybí i u některých pozorování s daňovou evidencí

Jaká je motivace k manipulacím s daňovým základem?

- Sleva na dani - vytváří „kink“

- Minimum na sociální pojištění pro vedlejší činnost vytváří „notch“

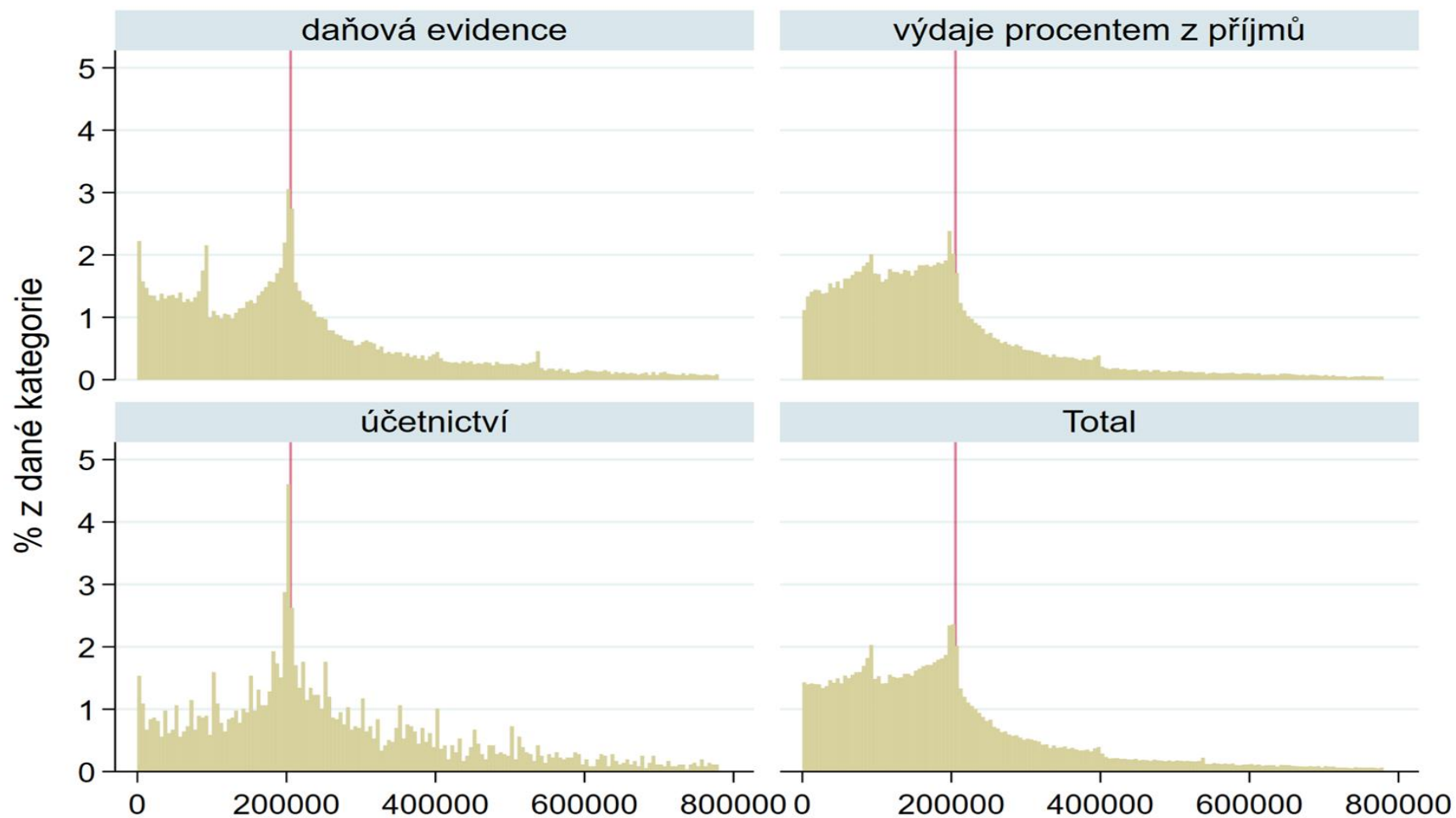
Optimalizace 1 - sleva na poplatníka

Optimalizace daňového základu tak, aby se výsledná daň rovnala slevě na poplatníka, a tak se skutečně splatná daň rovnala nule.

Př.: v roce 2022 byla sleva na poplatníka 30 840 Kč, co při 15% dani z příjmu odpovídá dani vyroubené při daňovém základu 205 600 Kč (viz Graf 1)

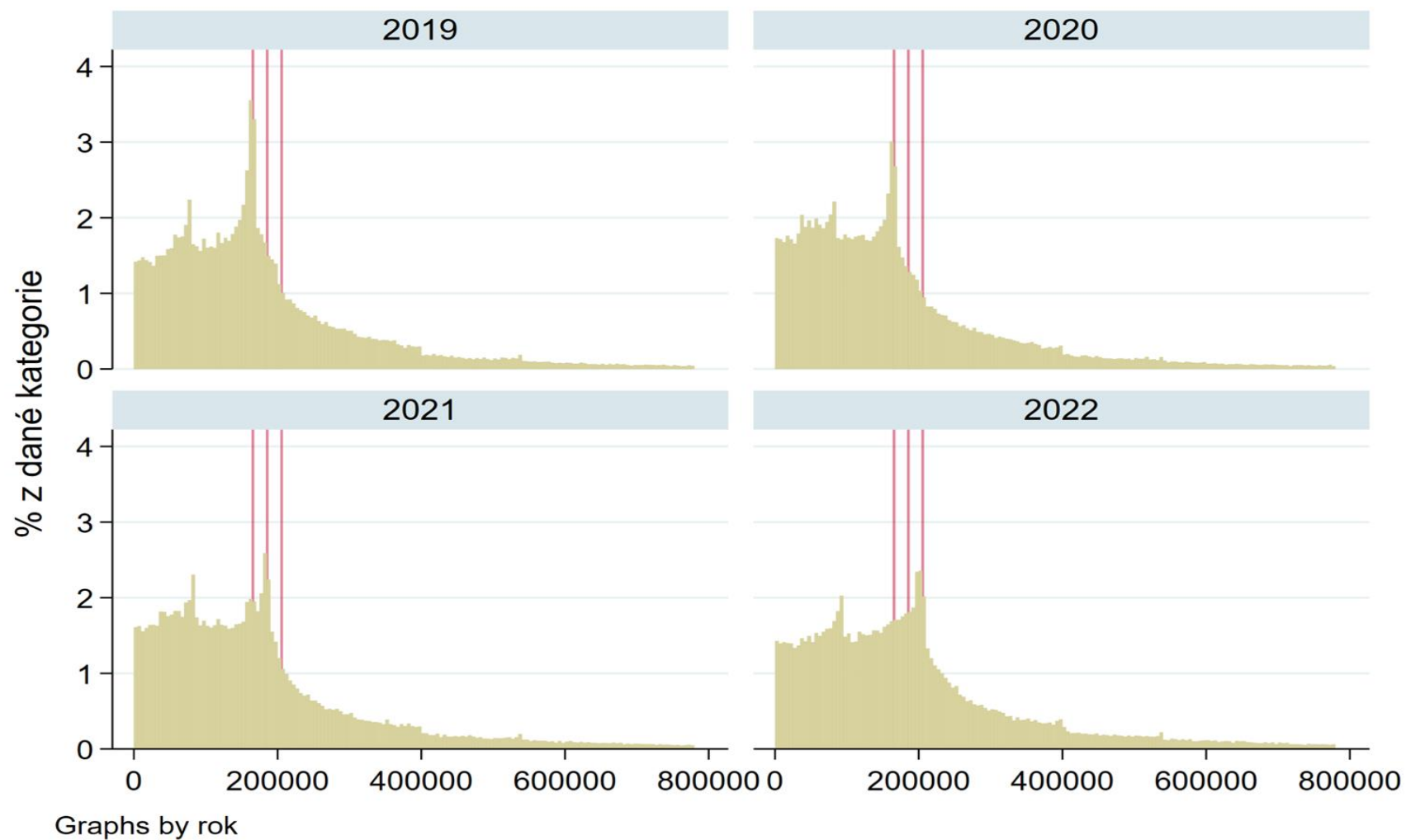
- Před a na daňovém základu 205 600 Kč skutečně pozorujeme “bunching”
- Je výrazný u všech typů zdaňování - nejvíce u daňové evidence

Graf 1: bunching daňového základu k slevě na poplatníka v roce 2022

Graphs by typ_zdaneni

Graf 2: Bunching sleduje změny ve slevě na poplatníka

Zobrazené základy pro nulovou DPFO v letech 2022, 2021, 2020-2019

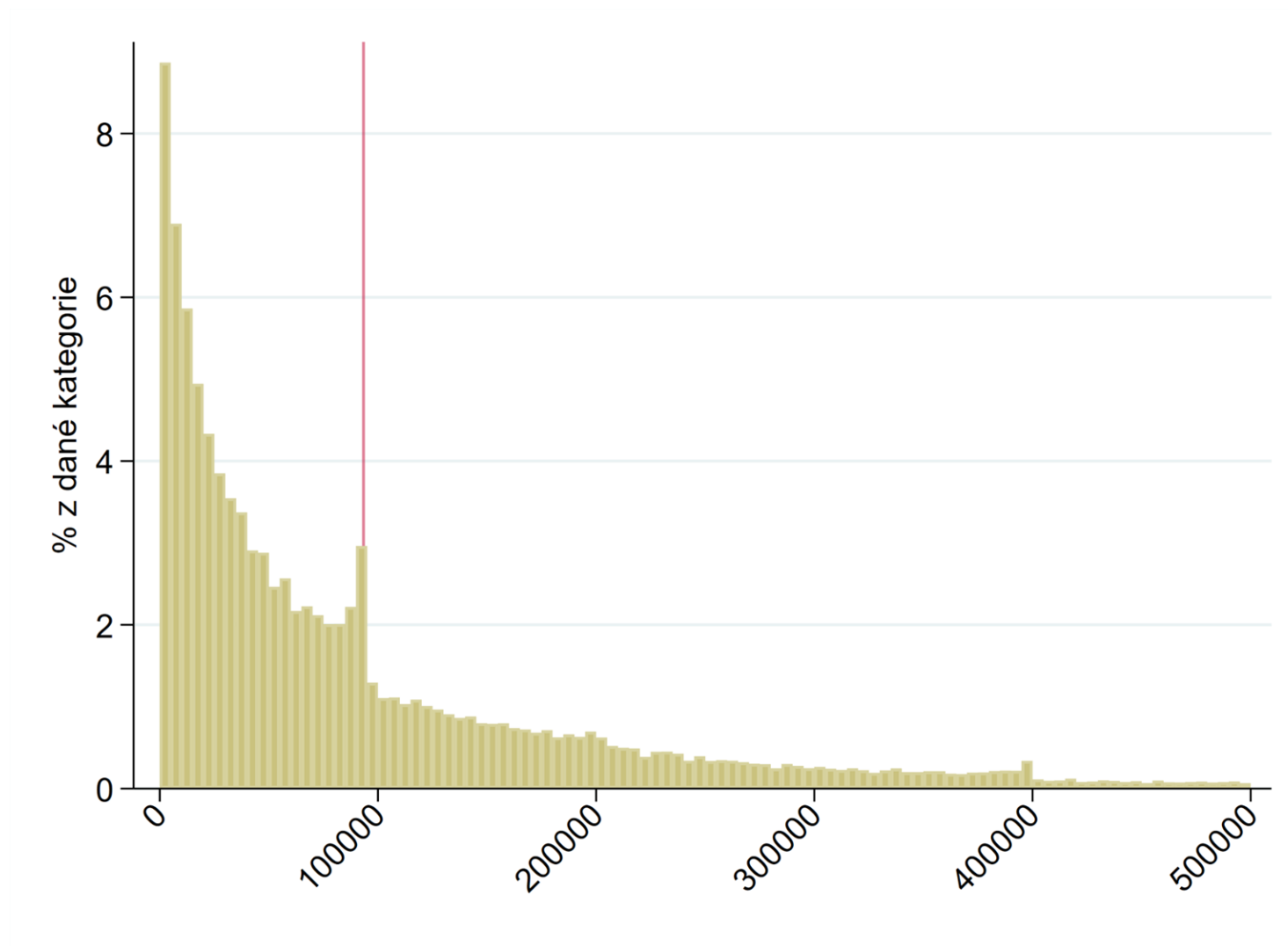

Optimalizace 2 - min. příjem pro povinnost účasti na DP

OSVČ má povinnost být účastná na důchodovém pojištění pokud v roce ve kterém vykonávala **vedlejší** samostatnou výdělečnou činnost dosáhl její **dílčí základ daně z příjmu ze SVČ** alespoň rozhodné částky = $2.4 * (\text{min vyměřovací základ})$

- V datech nevíme jednoznačně určit hlavní a vedlejší OSVČ - optimalizaci identifikujeme na základe daně příjmu ze SVČ pro osoby, které mají zároveň příjem ze závislé činnosti
- V roce 2022 byl minimální základ daně z příjmu ze SVČ pro účast na DP rovný 93 386 Kč a v datech pozorujeme výrazný bunching pod touto hodnotou (Graf 3)

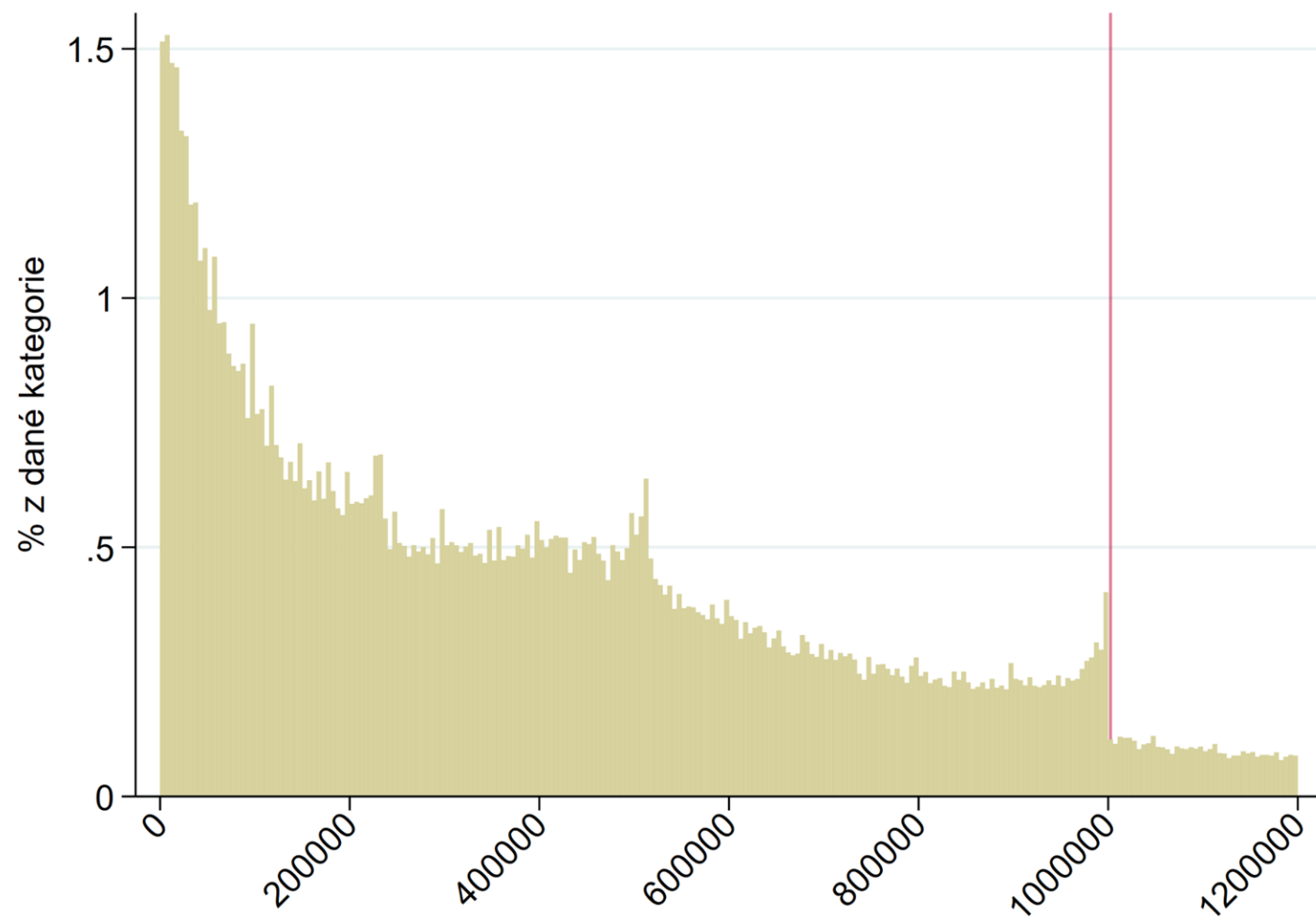
Graf 3: Bunching na min. daň. základu pro účast na DP

Optimalizace 3 - limit pro registraci jako plátce DPH

- Do konce roku 2022 (s přechodným obdobím listopad a prosinec 2022) byl limit pro povinnou registraci plátce DPH obrat vo výši 1 000 000 Kč
- Pro potřeby analýzy jsme obrat aproximovali výší celkových příjmu z jiné než závislé činnosti
- Z Grafu 4 vyplývá, že se firmy snaží optimalizovat svoje reportované příjmy pod tuto hranici

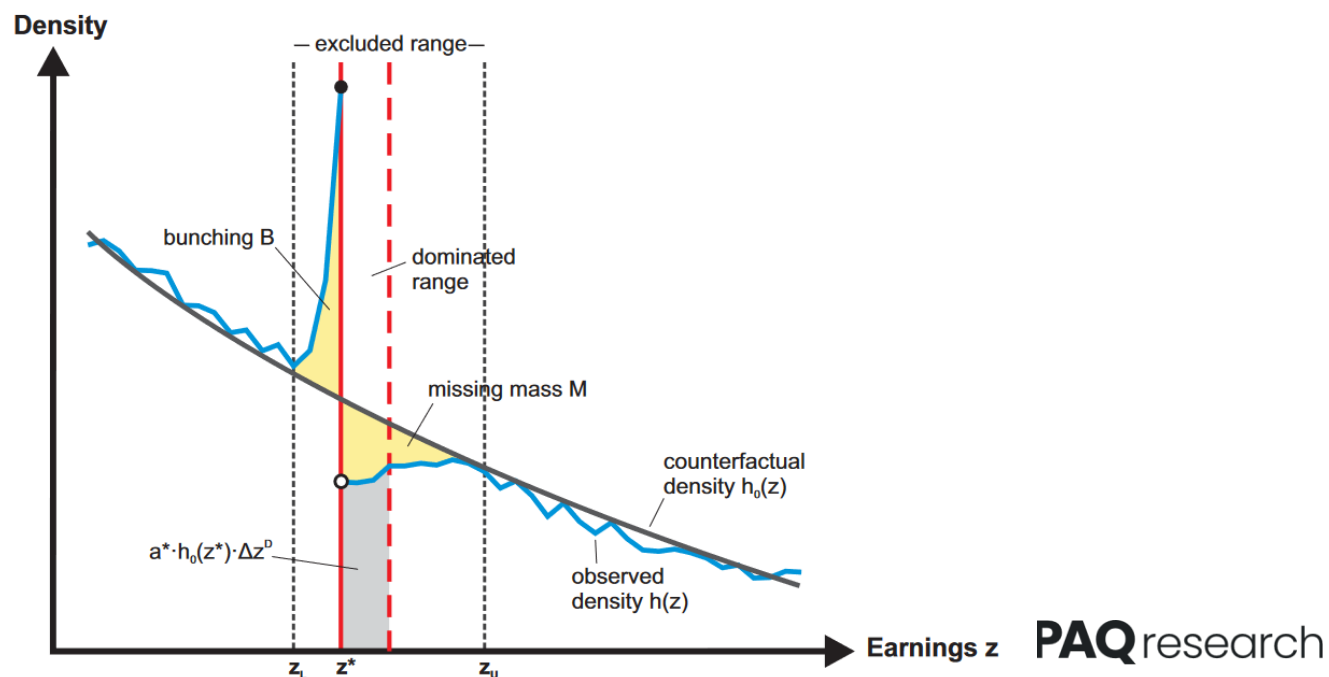
Graf 4 - bunching na limitu tržeb pro registraci jako plátce DPH

Cíl - odhad elasticity zdanitelných příjmu

- Jak se změní daňový základ, pokud se změní daň o procento?
- Identifikace “tax kinks”
- Minimální vyměřovací základ pro sociální pojištění: Změna každý rok
- Sleva na poplatníka: Časová změna slevy na poplatníka (2x v průběhu), časová změna vedlejší činnost

Panel B: Observed vs. Counterfactual Density

Možné implikace na design zdanění OSVČ

- Z mezinárodní srovnání vidíme velkou štedrost výdajových paušálů
- Skutečné výdaje jsem zjistili, že jsou v průměru nižší než současné
- Paušální daň je ještě výhodnější

Implikace: Úprava výdajových paušálů zejména pro kancelářské profese, omezení nebo zrušení paušální daně

- Analýza daňových přiznání indikuje vysokou míru manipulaci s daňovým základem a to ve všech daňových režimech

Implikace:

Minimální daň? (byla v letech 2004-7)

Maximální zjednodušení daňových režimů a jejich snadná kontrolovatelnost (Estonský režim zdanění tržeb?)

Cílené kontroly na poplatníky v detekovaném „bunchingu“

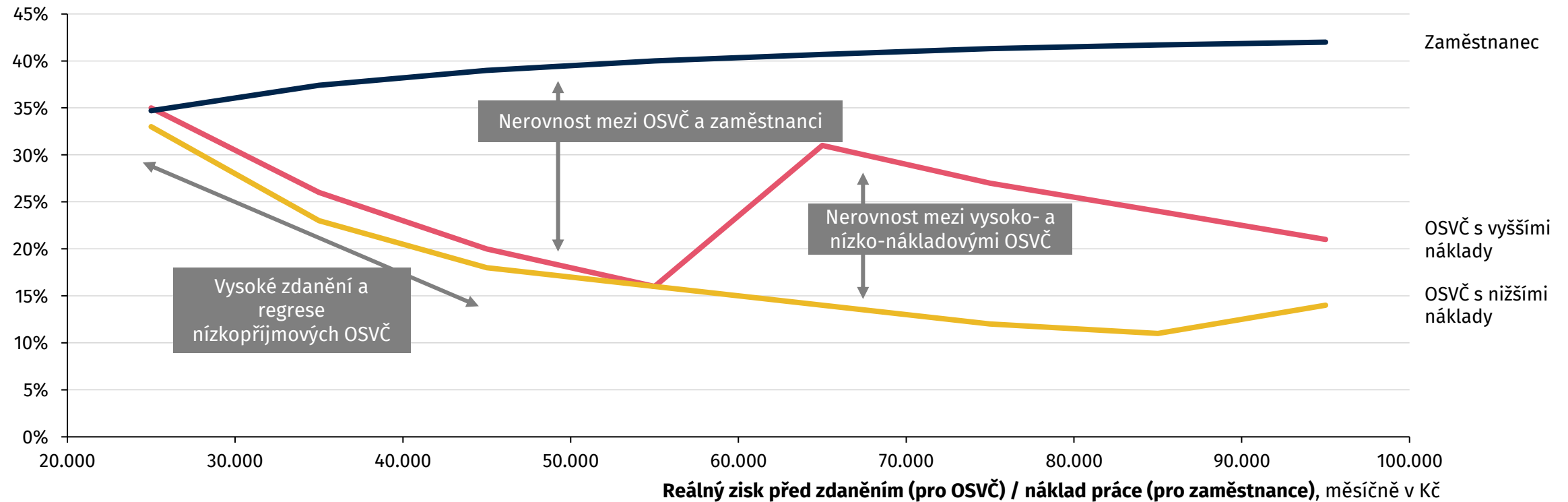
Příloha

PAQ
research

Danění OSVČ v Česku je nerovné a regresivní

Průměrná daňová sazba, % zisku / nákladu práce

Pozn. ke kalkulaci: Vysokonákladový OSVČ – reálné náklady 60% tržeb; nízkonákladový OSVČ – reálné náklady 10% tržeb; aplikace 60% výdajového paušálu; předpoklad volby optimálního režimu; bez dětí či jiných odečtů a slev (mimo na poplatníka)

Odhad reálných nákladů

Respondenti v dotazníku uváděli výši svých nákladů více způsoby najednou:

- * u výčtu konkrétních nákladových položek (až 13 dílčích částek)
- * celkové roční náklady deklaratorně (jedna částka)
- * implicitně reportované roční náklady
  - * v cenovém testu uváděli % svých tržeb, kdy se současný režim danění finančně (ne)vyplatí

/ cíl: motivovat k uvedení alespoň nějaké informace

/ důsledek: respondenti poskytovali nesourodé údaje → co považovat za určující?

Deklaratorně nákladové položky	Deklaratorně roční náklady celkem	CT – implicitní roční náklady celkem	Odhadovaný reálný náklad
chybí	chybí	nekvalitní	není k dispozici
chybí	chybí	ok	implicitní
ok	chybí		deklaratorně položkové
chybí	ok		deklaratorně celkové
ok	ok	ok	typ nákladu deklaratorně, který je blíže implicitním
ok	ok	nekvalitní	vyšší z deklaratorních nákladů (ledaže by to vedlo ke ztrátě)

Statistika odvedene dani

Celkove statistiky vyberu DFPO v 2022 - OSVC z toho je cca 8%

- Podla nasich dat 66% plati dan 0
- Ukazat, kolko plati nulovu dan podla NACE (1 rok, viac let)
- ? policy zmeny u % uplatnitelelnych nahrad (meni sa v rokoch / cez NACE skupiny?)
- Statisticky odvedene dane podla rezimu (0 + priemery) + porovnanie s tymi co maju len prijmy zo zavislej cinnosti